

УДК 007 : 304 : 070

Куцевський М. Ю.¹, Панченко С. А.²

¹ студ. гр. СН-311 НУ «Запорізька політехніка»

² канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ПУБЛІЦИСТИЧНІ ТА ЛІТЕРАТУРНО-КРИТИЧНІ СТАТТІ М. ЄВШАНА НА СТОРІНКАХ МІСЯЧНИКА «УКРАЇНСЬКА ХАТА»

Микола Євшан – творчий псевдонім Микóли Йо́сиповича Федюшка, українського літературного критика, публіциста, літературознавця, перекладача, громадського діяча. Саме Федюшка започаткував власний напрямок у критиці, заснований на філософії Ф. Ніцше та Й. Фіхте, його вважають чи не першим українським літературним критиком-модерністом. Як вдумливий обсерватор, Євшан усвідомлював певний провінціалізм тогочасної україн-

ської літератури та її заикленість на народницькій традиції другої половини XIX століття [2]. Він був апологетом творчого новаторства, пошуків, підкреслював роль особистості, творчої індивідуальності. У 1910 р. він видає у Києві книжку «Під прапором мистецтва», в якій сформульовані його естетичні засади та здійснено аналіз творчості молодих західноукраїнських письменників П. Карманського, В. Пачовського, Б. Лепкого, О. Кобилянської, В. Стефаника.

Мета, яку сповідував критик, була глобальною: максимально розширити проблематику української літератури, надати їй нового імпульсу, подолати «комплекс жертви» і прищепити нову естетику боротьби – за свободу нації, за свободу творчої особистості. Активна літературно-критична діяльність Євшана розпочалася в журналах «Бджола», «Будучність», «Літературно-науковий вісник», він також був одним із провідних авторів київського часопису «Українська хата».

Літературно-науково-громадський, економічний ілюстрований місячник «Українська хата» (1909-1914) був не просто періодичним виданням – носієм різномірної інформації, а насамперед важливим осередком суспільного життя, середовищем новітніх ідейних пошуків, передової громадсько-політичної, естетичної думки, що сприявгуртуванню українства напередодні вирішального етапу боротьби за національну державність. Навколо видання гуртувалася студентська молодь, учителі, письменники, дрібні урядовці. Саме тут починали діяльність П. Тичина, М. Рильський, В. Свідзинський, друкували твори М. Вороний, М. Коваленко, Г. Комарова, Я. Мамонтов, О. Олесь, Г. Чупринка та ін. Поруч із молодими митцями на сторінках «Української хати» друкувалися й імениті, уже знані журналісти: Микита Шаповал, Павло Богацький, Микола Євшан, Гнат Хоткевич, Андрій Товкачевський. Ці науковці, критики й публіцисти стали головним ядром, рушійною силою видання [2].

У багатьох статтях, зокрема, «Листах з Галичини» для «Української хати», відбита атмосфера літературного життя Львова, дано своє прочитання – переважно нетрадиційне – багатьох сторінок української класики.

Мистецька програма Миколи Євшана втілювалася в кількох ґрунтовних статтях, розміщених у часописі, зокрема в такій, як «Суспільний і артистичний елемент в творчості». Передовсім публіцист акцентує не на літературі, а на творчості, головним моментом якої є процес творення. У багатьох статтях, зокрема, «Листах з Галичини» відбита атмосфера літературного життя Львова, дано своє прочитання – переважно нетрадиційне – багатьох сторінок української класики.

У статті «Іван Франко і галицька Україна» Євшан виступає з критикою народницького демократизму. Публіцист говорить, що слід не в «старі безсилі руки вкладати булаву...», а «молодому і здоровому» дозволити спокійно

жити і творити. Критикуючи т.з. «публіку» за пристосуванство, присвоювання заслуг видатних сучасників, автор порушує складну тему «взаємовідносин митець-суспільство» [1, с. 187]. Одним із лейтмотивів теоретизувань Євшана є критика громадянства (зокрема галицького громадянства), його бездуховності, байдужості до мистецтва й страждань генія, пригніченого нерозумінням, конфлікт генія й натовпу і взагалі будь-якого справжнього письменника і натовпу що тягне тяжкі наслідки для письменника

Аналізові творчості письменника Богдана Лепкого присвячена критична стаття «Літературні замітки». Євшан закидає, що автор апелює лише до «серця», подібно тому, як це робив Шевченко. Проте він вважає, що це ризиковано – мати такий «прапор». Адже не відомо, чи отримає Лепкий перемогу над серцями, так як її колись отримав Шевченко. У цьому творі критик виокремлює поняття «публіки», яка здатна приймати, або критикувати твір, або письменника в цілому. «...Публіка химерна... її ласка подібна панській – вона на швидкому коні їздить...», - пише Євшан [1, с. 356]. Він говорить, що жодний поет, який творить заради мистецтва не буде рабом такої публіки, натякаючи при цьому на самого Лепкого. Це була прогресивна на той час думка Євшана, характерна для напрямку «Української хати» як видання модерністів.

Серед доробку Миколи Євшана у часописі «Українська хата» є також нарис «Над свіжою могилою», присвячений пам'яті М. Коцюбинського. Інтимності оповіді надає історія останньої зустрічі з Коцюбинським та опис своїх відчуттів, викликаних смертю письменника, вдовolenня тим, що виконана остання воля митця про місце поховання. Нарис сповнений також рефлексіями публіциста про творчий доробок Михайла Коцюбинського, його призначення не для всіх, не для «широкої публіки», а для вибагливого поціновувача.

Саме з постаттю Миколи Євшана пов'язаний в українській літературі та публіцистиці перехід від критика-вчителя типово народницького гатунку до критика-читача й коментатора. Євшан та його колеги з «Української хати» поступово запроваджували нову критичну мову. Вони говорили не лише про світогляд та епоху, але й про символізм, імпресіонізм, «ірраціональну поезію», мовні аспекти літературного тексту. Публіцист виступав палким оборонцем молодого покоління письменників, які сприймали й намагалися творчо розвивати на українському ґрунті ті нові художні віяння, що зародилися в європейській культурі наприкінці XIX ст.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Євшан М. Вибране. Літературна критика. Публіцистика. Листи / М. Євшан. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2020. – 904 с.

2. Шумило Н. Під знаком національної самобутності: українська художня проза і літературна критика кінця ХІХ- поч. ХХ ст. / Н. Шумило. К.: Задруга, 2003. – 354 с.